Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 53, Ağustos 2021, s. 154-170

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.52212>

Dr. Serkan ÇİFTÇİ

MEB, serkanciftci65@gmail.com

Abdulkadir SAĞLAM

MEB, saglam6888@gmail.com

Gökçe TIRAŞ SAĞLAM

MEB, gokce4044@gmail.com

TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Özet

Değişen ve gelişen dünyada bulunduğumuz çevre, ihtiyaçlarımızı karşılama noktasında bazı özelliklerle donatılmıştır. Teknoloji çağında vazgeçilemez donanımların başında internet gelmektedir. Yaşamın birçok alanında günlük işleri kolaylaştıran internet hizmeti ayrıca çeşitli amaç ve aktiviteler için de kullanılmaktadır. Bu amaçların bir kısmında interneti araç olarak kullanırken bir kısmında da internete fazlasıyla bağlı kalınabilir. Eğitim yaşantısında öğrenciler kadar eğitimciler de interneti süreci kolaylaştırmak için kullanmakta ancak bazı durumlarda internete ve teknolojik cihazlara bağımlılık kötü sonuçlar oluşturabilmektedir. Bu çalışmada, teknoloji bağımlılığı hakkında öğretmen ve velilerin görüşünü belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, bir durum çalışması olan bu çalışmada toplamda 58 öğretmen ve velinin görüşleri görüşme formu kullanılarak alınmıştır. Katılımcıların genel görüşü, öğrenci ve diğer paydaşlar için teknoloji bağımlılığı konusunda uzmanlardan eğitim alınması, öğrencilerin teknolojik cihazlar kullanımının denetlenmesi ve bu konuda bilgilendirilmelerin yapılması gerektiğidir. Bu konuda öğretmen ve velilerin çeşitli görev ve sorumluluklarının olduğu da belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Teknoloji, Bağımlılık, Veli, Öğretmen.

EXAMINATION OF TEACHER AND PARENT OPINIONS ON TECHNOLOGY ADDICTION

Abstract

The environment in which we are located in a changing and developing world is equipped with some features to meet our needs. In the age of technology, the internet is one of the most indispensable hardware. The internet service, which facilitates daily work in many areas of life, is also used for various purposes and activities. In some of these purposes, people can use the internet as a tool, and in some of them people can be addicted to the internet. Educators as well as students use the internet to facilitate the process in educational life, but in some cases addiction to the internet and technological devices can have bad consequences. In this study, it is aimed to determine the opinion of teachers and parents about technology addiction. For this purpose, the opinions of a total of 58 teachers and parents are taken using the interview form in this study, which is a case study. The general opinion of the participants is that students and other stakeholders should be trained by experts on technology addiction, that students should be supervised and informed about the use of technological devices. It has also been determined that teachers and parents have various duties and responsibilities in this regard.

Keywords: Technology, Addiction, Parent, Teacher.

GİRİŞ

Teknolojinin hızla ilerlediği ve günlük yaşama değişim ve yenilik getirdiği bir çağda yaşamaktayız. Bu çağda insan ve teknoloji birbiriyle bütünleşmiştir. Farklı toplumların ayırt edici özellikleri teknoloji ile iç içedir. Bütünlük vardır; insansız teknoloji tek başına tam olarak var olamayacağına göre, teknolojisiz insan da olmaz. Dolayısıyla teknoloji, içinde bulunduğu toplumun ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki yansımasıdır (Bayraç, 2003).

Teknolojinin birçok alana etki etmesiyle birlikte çeşitli işler bazen karmaşık bir yapıya bürünmekte iken bazen de basitleşmektedir. Tüm bu değişimlerin tek unsuru insandır. İnsanların arzuları, beklentileri ve ihtiyaçları zamanla teknolojiye değişimi etkilemiştir (Küçükvardar, 2019). Son yıllarda özellikle çevrimiçi olarak geliştirilen uygulamalarla iletişim olanaklarının arttığı, insan ihtiyaçlarının çeşitlendiği ve sosyal alışkanlıkların değiştiği görülmektedir. Öte yandan teknolojinin gelişmesi, rahatlığın yanı sıra insanlara psikolojik ve fiziksel zarar verebilecek sorunlara da yol açabilmektedir (Aydın, 2017). Teknolojinin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımından kaynaklanan teknoloji bağımlılığı bu sorunların en önemlilerinden biridir.

Bir davranışa veya nesneye aşırı bağlanma şeklinde tanımlanan bağımlılık kavramı genelde alkol, sigara ve uyuşturucu gibi maddelerin kullanımıyla bağlantılı bir şekilde ele alınmaktadır (Ektiricioğlu ve diğ., 2020; Holden, 2001). Türk Dil Kurumu'na (2021) göre bağımlı, “*başka bir şeyin istemine, gücüne veya yardımına bağlı olan, özgürlüğü, özerkliği olmayan, tabi*” ve “*bir kimseye veya şeye maddi veya manevi yönden aşırı bağlı olan*” olarak tanımlanırken bağımlılık kavramı ise “*bağımlı olma durumu, tabiiyet*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bağımlılık birden gelişen bir şey değildir; aksine yavaş gelişen bir süreçtir. Bağımlılık yapan bir nesne kullanan veya bağımlılık yapan davranış sergileyen kişiler genellikle

bu süreçte bağımlı olduklarının farkına varmazlar. Bu kişiler bağımlılığın olumsuz sonuçlarıyla karşılaştıklarında bağımlı olduklarının farkına varırlar (Gövebakan ve Duyan, 2015).

Son zamanlarda yaşamımızda daha fazla yer edinen teknolojik cihazlar; akıllı telefon, bilgisayar, televizyon ve tablet gibi hayatın her alanını kapsamaktadır. Öte yandan teknolojik bağımlılık, psikoaktif maddelerle ilgili olmayan ancak bağımlılığın sonuçlarını kapsayan davranışsal bağımlılık açısından değerlendirilir. Bu bağımlılık türü kullanılmakta olan teknolojik araç gerece göre televizyon bağımlılığı ya da cep telefonu bağımlılığı gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır (Akdenizli, 2019).

Dünyada ve Türkiye'de daha fazla teknoloji etkisi, çevrimiçi ve çevrimdışı olarak ifade edilen yaşam dengesinin kaybolmasına neden olmaktadır. Kişilerin özellikle cep telefonları vb. araçları kullanımının artması, sanal ortama erişim sağlayan sanal uygulamaların ve dijital oyunların yaygınlık kazanması bağımlılık belirtilerinin daha sık görülmesine neden olmuş ve bu da hayatın doğal bir parçası haline gelmiştir. Özellikle teknolojik bağımlılığın çok boyutlu olduğu, yani sadece genç ve orta yaş grupları için değil, yaşlı insanlar için de çok boyutlu olduğu düşünüldüğünde, bu konudaki araştırma konularının ve tartışmaların çeşitlenmesi kaçınılmaz hâle gelmiştir (Küçükvardar, 2019). Bu durum tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemi sürecinde artarak yaşanmaya devam etmektedir.

1 Aralık 2019'da Çin'in Hubei bölgesinin başkenti Wuhan'da ortaya çıkan koronavirüs 2019-20-21 (Covid-19) salgını (Wikipedia, 2020a), ekonomide, sosyal hayatta ve eğitim pratiğinde çok önemli değişiklikleri tetiklemiştir (Can, 2020). Salgının dünya genelinde özellikle sağlık, psikolojik, eğitim, sosyal yaşam ve ekonomik alanlarında yarattığı krizin derin izler bırakan sonuçları halen devam etmekte olup, ne zaman sonlanacağı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Covid-19 pandemisi nedeniyle 2019-2020 eğitim öğretim yılının bahar aylarında neredeyse tüm dünyada eğitim kurumları kapatılmış ve karantina uygulamaları farklı şekillerde uygulanmaya başlanmıştır (Daniel, 2020; Durak ve diğ., 2020). Bu doğrultuda dünya genelinde farklı seviyelerdeki okullar, öğrencilerin öğrenmelerine ayak uydurabilmeleri için uzaktan eğitim sürecine başlamıştır. Bu durumda uzaktan eğitim deneyimi olan ya da olmayan her eğitimci ve öğrenci birdenbire uzaktan eğitim yöntemini kullanarak ders vermek ya da ders almak zorunda kalmıştır (Karip, 2020). Uzaktan eğitim, öğretmenler ve farklı yerlerde yaşayan öğrenciler arasında aktif bir iletişim imkânı sağlamakta, öğretmen ve öğrenciler için birçok değişkenden bağımsız, bireysel ve işbirlikçi bir çalışma ortamı sunmaktadır (Altıparmak ve diğ., 2011). Ayrıca kayda alınan derslerle ilgili videolar daha sonra izlenebilmekte ve öğrenciler belge, video gibi pek çok ders materyaline istedikleri zaman ulaşım sağlayabilmektedir (Çakın ve Külekçi, 2020; Solak ve diğ., 2019). Türkiye'de de bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kurallar çerçevesinde Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve TRT EBA başta olmak üzere çeşitli çevrimiçi ve çevrimdışı uygulamalarla uzaktan eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Uzaktan eğitim faaliyetleri televizyon, tablet, akıllı telefon ve bilgisayar ortamlarında gerçekleştirilmekte ve öğrencilerin bu teknolojik araç gereçlerin başında harcadıkları süre pandemi döneminde hızla artmaktadır. Bu durumun da, öğrencilerde teknoloji bağımlılığına sebebiyet verebileceği düşünülmektedir.

Literatüre baktığımızda televizyon bağımlılığı, bilgisayar bağımlılığı, internet bağımlılığı, çevrimiçi (dijital) oyun bağımlılığı, akıllı telefon bağımlılığı ve sosyal medya

bağımlılığı gibi teknolojik bağımlılığının alt türlerinden bahsedilmektedir (Balcıoğlu ve Türk, 2021). Akıllı telefon bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı ve dijital oyun bağımlılığı gibi çeşitli teknolojik cihaz bağımlılıkları teknoloji bağımlılığı şeklinde değerlendirilirken, internet bağımlılığı ise diğer teknolojik bağımlılıkların ana bileşenini oluşturur (Savcı ve Aysan, 2017). Son yıllarda bu konuda yapılmış olan pek çok bilimsel çalışma bulunmaktadır.

Gençlerin teknoloji bağımlılığı ile ilgili internet bağımlılığı (Balcı ve Gülnar, 2009), sosyal medya kullanımının gençlerin sosyalleşmesi ve sosyal medya bağımlılığının kök nedenleri (Bayraktar, 2013) çalışmalarına rastlamak mümkündür. Teknoloji bağımlılığı ile ilgili olarak eğitim bilimciler tarafından daha çok internetin okul başarısı üzerindeki etkisi (Dhir, Chen, Nieminen, 2015; Korkut, 2016), sınıf seviyesinin internet bağımlılığına olan etkisi (Ayas ve Horzum, 2013; Doğan, 2013; Özçelik Demir, 2021), öğrencilerin okulda arkadaşlarıyla olan ilişkilerine etkisi (Cansever, 2010), teknolojinin öğretmenle öğrenci ilişkilerine etkisi (Arslan Cansever, 2010; Korkut, 2016), internet bağımlılığının öteki bağımlılık türleriyle etkileşiminin ne şekilde gerçekleştiği (Bayhan, 2011; Doğan, 2013), teknoloji bağımlılığının akran ilişkilerine etkisi (Korkut, 2016; Zorbaz ve Tuzgöl Dost, 2014; Kıran Esen, 2009), teknoloji bağımlılığının sosyal kimlik oluşumuna etkisi (Avşar Arık, 2018), öğrencinin yalnızlık, sosyal yalnızlık üzerindeki etkileri (Pontes Griffiths ve Patrao, 2014) konularında çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Yine pandemi döneminde teknoloji bağımlılığının sosyolojik bakış açısıyla ele alındığı (Öztürk, 2021), pandemi sürecinde teknoloji kullanımının risklerinin ele alındığı (Göker ve Turan, 2020), bu süreçte üniversite öğrencilerinin oyun bağımlılığı düzeyinin incelendiği (Aktaş ve Bostancı Daştan, 2021) çalışmalar da mevcuttur.

Alanyazın incelendiğinde, Covid-19 pandemi döneminin öğrencilerin teknoloji bağımlılığına etkisine yönelik veli ve öğretmen görüşlerinin incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu da çalışmayı özgün kılmakta ve çalışmanın alana katkı sağlayacağını düşündürmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, pandemi döneminin öğrencilerin teknoloji bağımlılığına etkilerinin veli ve öğretmen görüşlerine göre ortaya konulması olarak belirlenmiştir. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıdaki alt araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

1. Teknoloji bağımlılığı denilince ne anlıyorsunuz? Örnek vererek açıklayabilir misiniz?
2. Öğrencilerinizin/çocuğunuzun teknoloji bağımlısı olduğunu düşünüyor musunuz? Cevabınız “hayır” ise nedenini, “Evet” ise hangi teknolojilere karşı bağımlılıklarının daha yüksek olduğunu belirtiniz?
3. Covid-19 salgın sürecinin öğrencilerinizin/çocuğunuzun teknoloji bağımlılık düzeyini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz? Neden?
4. Teknoloji bağımlılığının öğrenciler/çocuklar üzerindeki etkileri neler olabilir?
5. Kendinizin veya okul idarenizin teknoloji bağımlılığı konusunda gerçekleştirdiği çalışmalar/aldığı önlemler var mıdır? Varsa nelerdir?
6. Özellikle Covid-19 pandemi dönemi ve sonrası için öğrencilerde/çocuklarda teknoloji bağımlılığını önleme konusundaki önerileriniz nelerdir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması; güncel bir olgu ile kendi gerçek yaşam bağlamında çalışan ve olgu ile içeriği arasındaki sınırların net olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2019). Durum çalışması, belirli bir konunun derinlemesine çalışılmasına olanak sağlayan bir araştırma desendir (Starman, 2013). Bu çalışma, çocuklarda/öğrencilerde teknoloji bağımlılığına yönelik veli ve öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konulması bakımından kapsamlı olarak incelemek için durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Van ili merkez ilçelerinde ikamet etmekte olan veliler ile bu ilde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Pandemi sürecinde öğrencilerin teknoloji bağımlılığına yönelik veli ve öğretmen görüşlerini ortaya koyan herhangi bir çalışmanın olmaması bu örnekleme seçmede etkili olmuştur. Çalışmanın örnekleminde ise amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, belirli bir ilgi alanı veya kavram ile ilgili o konuda bilgi ve deneyimi olan durum ve kişileri belirlemek için kullanılan yöntemdir (Palinkas ve diğ., 2013). Bu kapsamda da okula giden çocuğu olan, öğretmen olan ve hem öğretmen olup hem de veli durumunda olan üç farklı kategorideki 58 kişinin görüşleri alınmıştır. Araştırmadaki katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik bilgiler

Değişken	Düzy	f
Cinsiyet	Kadın	43
	Erkek	15
Yaş Aralığı	21-35 yaş	19
	36-50 yaş	33
	51 yaş ve üstü	6
Kişisel durumunuz	Veli	30
	Öğretmen	18
	Hem öğretmen hem veli	10

Tablo 1’e bakıldığında araştırmaya katılanların 43’ünün kadın, 15’inin ise erkek olduğu; 58 kişinin 19’unun 21-35 yaş aralığında, 33’ünün 36-50 yaş aralığında ve 6’sının da 51 yaş ve üstü yaş aralığında olduğu; yine katılımcıların 30’unun veli, 18’inin öğretmen ve 10’unun da hem veli hem de öğretmen olduğu görülmektedir.

Veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi

Veriler, araştırmacı tarafından uzman görüşlerine dayalı olarak hazırlanan ve daha sonra ön uygulaması yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formunun hazırlanması sırasında velilerin ve öğretmenlerin teknolojik bağımlılığın çeşitli yönlerine (ne tür bir kavram, türleri, etkileri, teknolojik bağımlılığın çocuklara etkisi ve bu konudaki çözüm önerileri) ilişkin görüşlerini ifade edebilecekleri açık uçlu sorular oluşturulmuştur. Görüşme formuna ilişkin üç alan uzmanının görüşleri alınmıştır. Uzman görüşünden elde edilen sonuçlara dayalı olarak geri bildirim ve öneriler dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Görüşme formu, katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin soruların yanı sıra 6 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Araştırmadan elde edilen veriler, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Van ilinde çalışmaya katılmak için gönüllü olan veli ve öğretmenlerden toplanılmıştır. Covid-19 salgını nedeniyle uygun görüşme şartlarının oluşmamasından dolayı, 58 katılımcının görüşleri çevrimiçi yöntemlerle yazılı olarak alınmıştır.

Bu çalışmada, verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz aşamasında nitel veriler için farklı temalar oluşturulur, var olan veriler önceden tanımlanmış temalara göre sıralanır ve açıklamalar üretilerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2019). Çalışmada, görüşme soruları kullanılarak konular belirlenmiş ve veriler konulara göre sıralanmıştır. Konular görüşme sorularına uygun olarak oluşturulmuştur. Ayrıca, çalışma verileri, çalışmaya katılanların ifadelerini net bir şekilde yansıtmak için doğrudan alıntılarla sunulmuştur. Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konulan güvenilirlik formülüne ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş birliği}}{\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}}$) göre elde edilen hesaplama sonucunda araştırmacıların yaptığı farklı kodlama arasındaki uyum oranı % 94 olarak belirlenmiştir. Bu sonuca göre, yapılan kodlamaların güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğu söylenebilir (Miles ve Huberman, 1994). Çalışmada yer alan veliler “V”, öğretmenler “Ö” ve hem veli hem öğretmen olanlar ise “ÖV” şeklinde kodlanmıştır.

BULGULAR

Pandemi döneminin öğrencilerin teknoloji bağımlılığına etkilerinin veli ve öğretmen görüşlerine göre ortaya koymayı amaçlayan çalışmanın bu bölümünde katılımcıların görüşme sorularına verdikleri cevaplara yönelik bulgular ele alınmıştır.

Birinci alt probleme yönelik bulgular

Çalışmada ilk olarak katılımcılara teknoloji bağımlılığını nasıl algıladıkları sorulmuştur. Bu soruda katılımcıların genel olarak kavrama ilişkin belli bir bilgi birikimine sahip oldukları, teknoloji bağımlılığının alt türleri hakkında fikir sahibi oldukları görülmüştür. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplardan kesitler aşağıda verilmiştir.

V3: “Sürekli telefon tablet bilgisayar başında vakit geçirmek.”

V14: “TV, telefon gibi araç ve gereçleri amacının, ihtiyacının dışında aşırı kullanmak.”

V16: “Çağın vebası diyebiliriz. Kişinin teknoloji kullanımı sırasında kontrolünü kaybetmesi ve bunu alışkanlıktan öte bir seviyeye taşınması. Sürekli olarak oyun oynaması.”

V25: “Yaşadığımız her alanda en büyük vazgeçilmezimiz mecburiyetimiz haline gelmiş aslında bize en çok zarar veren bütün vaktimizi çalan dönem hastalığı.”

V26: “Gün içinde sık sık telefona bakmak, ders veya başka bir etkinlik ile meşgul iken devamlı internette bakma ihtiyacı hissetmek.”

V29: “Telefon, tablet ve televizyonla geçirilen sürenin uzunluğu. Günün çoğunluğunu bu aletlerle geçirmektir. Bunun sosyal yaşamı etkilemesi.”

Ö2: “Teknolojik aletlerle geçirilen zamanın fazlalığı, yoksunluk durumunda yaşanan stres, agresyon durumu.”

Ö6: “Vaktinin büyük kısmını teknolojik aletler ile geçiren kimse. Özellikle telefonda twitter, instagram gibi uygulamalarla vakit geçiren kimseler.”

Ö13: “Teknoloji ürünlerini amacına uygun kullanmamak ve gereğinden fazla zaman ayırmak.”

Ö17: “Teknoloji bağımlılığı, bireyin teknolojik aletlere sosyal yaşamını olumsuz etkileyecek düzeyde fazla zaman ayırması ve bunun yaşam kalitesini düşürmesidir.”

Ö18: “Ağ bağlantısı ile yaşama bağlı, fişini çekersen hayatını elinden almışsın gibi olunması durumu.”

ÖV4: “Sabah kalkar kalkmaz hemen telefona bakılıyorsa, sosyal ortamdan giderek uzaklaşıp bilgisayar başında zaman geçiliyorsa bağımlısın demektir.”

ÖV9: “Akıllı cihazlar, oyun konsolları, tabletler, telefon, bilgisayar, vb. gibi dijital aygıtların aşırı ve kontrolsüz kullanılması sebebiyle ortaya çıkan bir bağımlılık türü. Uzun süre bu dijital aygıtların kullanılması ve bir sınırlama olmadan saatlerce bazen farkında bile varmadan oyun oynanması, internette sürekli vakit geçirilmesi bilgisayar başından kalkmamak gibi davranışlar sergilemektir.”

İkinci alt probleme yönelik bulgular

Çalışmada bu aşamada katılımcılara çocuklarının veya öğrencilerinin teknoloji bağımlısı olup olmadığını; eğer bağımlı olduklarını düşünüyorlarsa hangi bağımlılıklarının olduğu sorusu yöneltilmiştir. Bu soruda katılımcıların çok az bir kısmı çocuğunun/ öğrencisinin teknoloji bağımlısı olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar çocuklarının ve öğrencilerinin canlı dersler aracılığıyla tablet, bilgisayar, akıllı telefon ve sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle televizyon bağımlılıklarının arttığını belirtmişlerdir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplardan kesitler aşağıda verilmiştir.

V3: “Evet. İnternet üzerinden oynanan oyunlara bağımlı.”

V1, V2, V5: “Cep telefonunu elinden düşürmüyor.”

V8: “Hayır, çünkü hayatın sanaldan ibaretin olmadığını bilmeleri için.”

V11, V12: “Hayır. Çünkü kontrolümüzde günde 1 saat çalışmasına izin veriyoruz.”

V15, V16: “Tablet ve telefonda vakit geçiriyor.”

V17: “Canlı derslerden önce hiç bağımlı değildiler ama pandemi bizi alt üst etti.”

V29: “Hayır. Çünkü çocuklarımı teknolojik aletlerden uzak tutuyorum. Onlarla daha fazla zaman geçiriyorum. Aletlerin kullanımında olası sorunları çocuklarıma anlatıyorum. Kontrol mekanizmasını kullanıyorum. Çocuklarım bilinçli bir şekilde kullanıyor.”

Ö2: “Evet, daha çok telefon bağımlılığı, oyun bağımlılığı.”

Ö3: “Çocuğumun tablet bağımlısı olmak üzere olduğunu düşünüyorum. Hiçbir faaliyet ekran kadar keyif vermiyor.”

Ö5: “Evet özellikle bu canlı derslerden sonra sürekli internette.”

Ö1, Ö2, Ö4, Ö7, Ö12: “Evet. Bilgisayar, tablet, oyun, telefon ve televizyon bağımlılıklarının olduğunu düşünüyorum.”

Ö14: “Evet çünkü onla vakit geçirirken normal hayatı yaşayamıyor.”

Ö15: “Hayır zira bilinçli insanlınız kontrol şimdilik bizde onları da bilinçlendirmeye çalışıyorum.”

Ö17: “Öğrencilerimin çoğunun bağımlı olduğunu düşünüyorum. Telefon olmadan neredeyse yemek yemeyen öğrencilerim var. Günde 4-5 saat ekran başında zaman geçiren öğrencilerim var. Derslerini çalışmak için ailenin rüşvet olarak telefon ve tablet verdiği öğrencilerim var. Çoğunlukla telefon ve tablet bağımlılığı var. Sürekli oyun oynuyorlar, hatta bazılarının sosyal medya hesabı kullandığı bile oluyor.”

ÖV2: “Bazı öğrencilerim için evet, sebebi ise ailelerinin çocuklarını ekrandan uzaklaştıramadıklarını söylemeleri, çocuğum için hayır, sebebi belirli bir saat aralığında izleme”

ÖV9: “Hayır. Çünkü sınırlama getirerek interneti kullanmasına izin verdiğim için süre dolunca kapatmasını istiyorum o da karşı gelmiyor ve kapatıyor.”

ÖV10: “Pandemi döneminde maalesef evet. Tablet.”

ÖV1, ÖV4, ÖV5, ÖV7: “Evet. Tablet, bilgisayar ve telefon.”

Üçüncü alt probleme yönelik bulgular

Çalışmada üçüncü olarak katılımcılara, Covid-19 sürecinin çocuklarının veya öğrencilerinin teknoloji bağımlılık düzeyini nasıl etkilediği sorulmuştur. Bu sürecin öğrencilerin teknoloji kullanımındaki artışı, dolayısıyla da teknoloji bağımlılığını arttırdığını ifade eden katılımcılar, uzaktan eğitimden önce daha az olan teknolojik araçlarla geçirilen sürenin pandemi dönemiyle çok daha yüksek düzeye çıktığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplardan kesitler aşağıda verilmiştir.

V3: “Bilgisayarı ve telefonu eline vermezken online eğitim olması sebebiyle mecburen bilgisayar ve telefonu alamıyoruz. İnternette yaşanan sorunlar nedeniyle hem bilgisayar hem telefondan”

V6: “Olumsuz etkiledi, hep evde olunca mecburen bilgisayar ve telefonla meşgul.”

V12: “Çok etkilemedi, çünkü uzaktan eğitim süreci dışında aynı kuralımız geçerli teknolojiyi uzun süreli kullanmıyoruz.”

V17: “Artı bu durum pandemi sürecinde. Çocuk sürekli olarak evde olduğu için sıkılıyor ve bu durumu telefonda oyun oynayarak geçirmeye çalışıyor.”

V27: “Kontrollü kullanımla öğrencilere pozitif etki ettiği kanaatindeyim. Öğretmenleriyle okul dışında da iletişime geçebilecekleri yararlı bir araç.”

V30: “Olumsuz etkiledi. Eskiden internet ile hiçbir bağı yoktu. Ancak uzaktan eğitim sayesinde internet bağımlısı oldu.”

V1, V6, V10, V14, V22: “Olumsuz etkiledi ve bu süreçte çok arttı.”

Ö2: “Evde geçirilen zamanın fazlalığı, oyun çağı çocuğunun akranlarından uzak kalması bağımlılığı tetiklemiş, artırmış olabilir.”

Ö3: “Olumsuz düzeyde etkisini artırdı kısıtlamalar yasaklar teknolojiyi on plana çıkardı. Zaman geçirmek adına bağımlılık düzeyi artmış oldu.”

Ö6: “Maalesef olumsuz etkiledi. Çocuklar üretken olamadıkları için teknolojik aletlerle daha çok vakit geçiriyorlar.”

Ö10: “Ev dışına çıkmadığı için zamanını uzaktan eğitimi tabletle yapması boş zamanında tekrar tabletle buluşması bağımlılığa neden oldu.”

Ö15: “Tabi bu süreç onları tablet ve telefonlarla daha hemhal kıldı maalesef olumsuz yönde etkileşim arttı.”

Ö17: “Öğrencilerimin bağımlılığını kesinlikle arttırdı. Evde geçirilen sürenin artmasıyla birlikte velinin çocuktan kurtulmak için daha fazla teknolojik aletlere başvurmaya yol açtı. Salgınla birlikte sokağa çıkma ve dışarı etkinliklerinin azalması da önemli bir etkendi. Online eğitimin de buna katkısı olmuştur.”

ÖV2: “Olumsuz etkilediğini, ekran bağımlılığını arttırdığını düşünüyorum çünkü çocuklar otun arkadaşlarından uzak kaldılar ve tek eğlence aracı olarak ekranı gördüler.”

ÖV8: “Sosyal hayattan tamamen koptular.”

ÖV9: “Öğrencilerin ekrana maruz kalma süreleri uzaktan eğitimle daha çok arttı ve teknolojiyle daha çok vakit geçirmeye başladılar veli kısıtlama getirmediği takdirde.”

Dördüncü alt probleme yönelik bulgular

Araştırmada katılımcıların, teknoloji bağımlılığının çocuklar ve öğrenciler üzerindeki etkilerinin neler olabileceği öğrencilerin hem fiziksel, hem davranışsal, hem psikolojik hem de sosyal konularda olumsuz etkilerinin olabileceği noktalarına vurgu yaptıkları görülmüştür. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplardan kesitler aşağıda verilmiştir.

V3: “Aile ile iletişime kapalı hale geliyor ve a-sosyal bir nesil yetişiyor.”

V6: “İçine kapanma durumu oluyor.”

V9: “Görme sıkıntısı ve internette gördüğü şeyleri hayatında da fazlasıyla yapması.”

V11: “Sosyal ilişkileri ve arkadaşlarından uzak endişe ile yaşaması bizi de endişelendirmektedir.”

V12: “Hırçınlık, sinirlilik, ağlama krizleri ve sosyal çevre kuramama.”

V16: “Çocuğun sosyalleşmesini engelliyor, iletişimini zayıflatıyor, sağlık sorunlarına neden oluyor, ders ile etkileşimini zayıflatıyor.”

V30: “Yorgunluk koşuşturma yorgunluğu değil ama beyin sürekli aktif bir şekilde bir şeye odaklı ama bedenleri hareketsiz çocuklar çocuk olamıyor. İnternette çocukçuluk

oynayan çocuklar izleyerek vakit geçiriyorlar. Bedenen de zihinsel olarak da çok yıpranıyorlar.”

Ö1: “Kitap okumaktan, dersten çevreden uzaklaşıyorlar yani sosyal hayatları bitiyor.”

Ö2: “Günlük aktivitelerin aksaması, derslerden ve sorumluluklardan uzaklaşma, aile içi iletişim problemleri, bazı sağlık sorunları gibi sonuçları olabilir.”

Ö3: “Dikkat dağınıklığı, odaklanamama, olumsuz zekâ düzeyi, göz sağlığı bozuklukları, omurga rahatsızlıkları, kötü beden duruşu sorunları.”

Ö15: “Asosyal bireyler çoğaldı sadece izleyerek araştırmadan öğrenmeye çalışan bireyler.”

Ö17: “Çocukların gelişiminde olumsuz etkileri olmaktadır. Öncelikle fiziksel olarak hareketsizlikle birlikte obezite, eklem hastalıklarına ve uzun süre ekran bakmadan kaynaklı göz hastalıklarına neden olmaktadır. Çocukların sosyalleşmesi, kendini ifade etmesi, paylaşma, sorumluluk, arkadaş edinme, gerçek hayattaki sorunlarla karşılaşma, sorun çözme beceri konusunda zararları olduğunu düşünüyorum. Duygusal olarak ise gerçek yaşamdan kopmuş bireyle yetişiyor.”

Ö18: “Sosyalleşmeleri azaldı. Kendilerini ifade etmede sorun yaşıyorlar. Daha agresif oldukları velileri tarafından bize aktarılıyor. Söz dinlemez bir hale geldiler.”

ÖV1: “Yalnızlaşmalarına sebep oldu.”

ÖV2: “Çocukların dikkatlerini toplamaları konusunda çok büyük olumsuzluğu olduğunu düşünüyorum.”

ÖV6: “Gerçek hayattan kopuk asosyalleştiler. Ders, ödev sınav gibi hiç bir sorumlulukları kalmadı.”

ÖV7: “Öncelikleri belirleyememek veya planları sürekli ertelemek.”

ÖV9: “Öncelikleri belirleyememek veya planları sürekli ertelemek, dış dünya ve sosyal çevreden izolasyon, zaman kavramını yitirmek, sorumlulukları sürekli erteleme ve aksatma, ani ruh durum değişiklikleri, korku, yalnızlık hissi, rutin işleri yerine getirirken sıkılma, sağlıksız beslenme, sırt ağrıları gibi olumsuz etkileri olabilir.”

Beşinci alt probleme yönelik bulgular

Katılımcılar kendilerinin veya okul idarelerinin teknoloji bağımlılığı konusunda gerçekleştirdiği çalışmaların/aldığı önlemlerin olup olmadığıyla ilgili olarak, genel itibariyle herhangi bir çalışmanın olmadığını belirtmekle beraber, rehber öğretmenlerce gerçekleştirilen faaliyetlerin var olduğu, saat sınırlaması uygulayanların olduğu, pandemi sürecinde önlem almanın mümkün olmadığı şeklinde görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların bu soruya vermiş olduğu cevaplardan kesitler aşağıda verilmiştir.

V3: “Eğitimi okulda alırken öğretmen sabah telefonu alıp, akşam eve gelirken veriyordu. Ancak evde iken herhangi bir çalışmaları olmadı.”

V1, V2, V4, V6, V14, V21, V23: “Herhangi bir çalışmam yok.”

V13: “Kendimizin gerçekleştirdiği kısa süreli ve olması gerektirdiği kadar kullanıma izin vermek etkinlik kitap okuma bahçede daha çok zaman geçirmek çiçek ekmek.”

V29: “Evde belli saatlere sığdırmaya çalışıyoruz oyun televizyon vs gibi aktiviteleri.”

Ö1: “Seminer verildi.”

Ö3: “Saat sınırlaması uyguluyorum.”

Ö6: “Teknoloji bağımlılığı zararları konusunda öğrenci veli bilgilendirmesi, pano hazırlama etkinlikleri yapıyorum.”

Ö7: “Kendim daha az kullanarak özellikle gereksiz olduğuna inandığım Facebook, Instagram, tiktok gibi mecraları takip etmeyerek örnek olup öğretmeye çalışıyorum.”

Ö9: “Okul idaremizin bir çalışmasına denk gelmedim. Bireysel olarak öğrencilerimi sürekli bu konuda bilinçlendirmeye çalışıyorum. Zararlarını anlatıyorum.”

Ö10: “Ben öğrencilerime ve velilerine teknoloji bağımlılığı ile ilgili sunumlar yaptım.”

Ö2, Ö4, Ö6: “Herhangi bir çalışmam yok. Bir eğitim verilmedi.”

ÖV2: “Velilerimi, çocuklarının ekranda kaldıkları süreleri sınırlandırmaları konusunda uyarıyorum.”

ÖV4: “Ev çalışmalarında teknolojiden uzak, el becerilerini geliştirici çalışmalar veriyorum.”

ÖV5: “Yok. Salgın sürecinde önlem almak pek de mümkün değil.”

ÖV9: “Sık sık bilgilendirici seminerler planlıyoruz. Veli, öğrenci ve öğretmenlere bilgilendirmeler yapıyoruz.”

ÖV10: “Kurallar koymaya çalışıyoruz. Okulun yaptığı bir şey yok.”

ÖV1, ÖV3, ÖV6, ÖV7, ÖV8: “Herhangi bir çalışmam yok.”

Altıncı alt probleme yönelik bulgular

Çalışmada son olarak, katılımcıların özellikle Covid-19 pandemi dönemi ve sonrasında çocuklarda/öğrencilerde teknoloji bağımlılığını önleme konusundaki görüşlerini ortaya koymak istenilmiştir. Veli ve öğretmenler bu konuda öncelikli görevin aileye düştüğü, ailede kaliteli vakit geçirmenin önemli olduğu, çocukların ebeveynleri ile geçirdiği sürenin artması gerektiği, aile eğitimlerinin önemi, sokakta oynanan oyunların oynatılması gerektiği, çocukların sosyalleşmenin sağlanması gerektiği, öğrencilerin hobi geliştirmelerine katkı sağlanması gerektiği, kitap okumayı sevdirmenin gerekliliği, uzaktan eğitimden vazgeçilmesi gerektiği gibi konulara vurgu yaptığı görülmüştür.

V3: “Online eğitim varken bu durum çok zor hatta imkânsız. Bunun en önemli önleme yöntemi eğitim-öğretimin okulda devam edilmesi.”

V6: “Kitap okumayı özendirme yapılabilir.”

V12: “Ebeveynlerin çocuklarla daha çok zaman geçirmesi, beraber oyunlar etkinlikler yapmak, beraber yemek yapmak, temizlik yapmak, bahçe işleri ile uğraşmak, gün içerisinde yürüyüşlere çıkarmak, boyamalar yapmak.”

V17: “Oyun parklarını çoğaltmak çocuklara özgü spor faaliyetlerini artırmak, güvenli bir çevre her anlamda oluşturmak yeşil alanların çoğaltılması.”

V18: “Günümüzün ve geleceğin önemli aracı olduğu için okullarda sürekli dersler gibi teknoloji derslerinin olması ve teknolojinin yararları ve zararları hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesi gerektiği düşüncesindeyim.”

V27: “Yüz yüze sosyal etkinlikler artırılmalı, çocuklara hobi enstrüman veya evcil hayvan sahiplenmek suretiyle teknoloji haricinde uğraşlara yönlendirilmelidir.”

V29: “Planlama yapılma, zararları anlatılmalı, süre sınırı konulmalı, ebeveyn kontrolü olmalı, çocuklara teknoloji dışı zaman ayrılmalı. Çocuklara sosyal aktivite alanı açılarak bu aletlere daha az ihtiyaç duyacağı alan oluşturulmalı.”

Ö1: “Birinci görev ailelere düşüyor. Çocukları ile daha verimli zaman geçirme yoluna gitmeliler.”

Ö2: “Zaman yönetimi, aile içerisindeki iletişim ve empatiyi artırmaya yönelik birtakım çalışmalar yapılabilir. En önemlisi ailedeki kaliteli vakit geçirmeye yönelik zamanın artırılması.”

Ö6: “Farklı ilgi alanları ve hobiler geliştirmelerine yardımcı olmak.”

Ö11: “Ebeveynlerin bu konuda hassas davranması gerektiğini düşünüyorum. Çocuklara yeteri kadar zaman ayırmalı, aktivitelerle bu zaman doldurulmalı. Ayrıca çocuğun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çeşitli kurslara etkinliklere yönlendirilmeli.”

Ö17: “Çocuklara zaman ayrılmalı, gerçek yaşam içinde arkadaşlık kurma ve zaman geçirmeleri sağlanmalı. Teknolojinin zararları anlatılmalı. Teknolojiyi bilinçli kullanma konusunda önlemler alınmalı. Çocuğa örnek olunmalı. Elinde telefon, oyun oynarken çocuğa bunun yanlış olduğunu söylemek çok da gerçekçi olmaz. Çocuk duymaz görür anlayışıyla hareket edilmeli.”

Ö18: “Ailelerin eğitilmesi gerekiyor. Aile eğitilmiş olunca gerisi gelecektir.”

ÖV3: “Oyunun sokakta olduğunu hatırlatmak.”

ÖV5: “Okulda, sokakta, parkta kendi akranları ile oyun oynayarak, sosyalleşmesini sağlamalıyız.”

ÖV6: “Çocukların açık alanda oynama imkânlarını arttırmak, teknolojiyi doğru anlatmak ve doğru kullanmalarını sağlamak.”

ÖV9: “Çocukların oynayacağı oyunların kendiliğinden süre sınırına sahip olması, teknoloji bağımlılığını engeller; çocukların ekranda geçirdiği süreyi düşürür.”

SONUÇ ve TARTIŞMA

Pandemi döneminin öğrencilerin teknoloji bağımlılığına etkilerinin veli ve öğretmen görüşlerine göre ortaya konulmasının amaçlanıldığı bu çalışmada 30’u veli, 18’i öğretmen ve 10’u da hem veli hem de öğretmen olan toplam 58 kişiden görüş alınmıştır.

Çalışma sonucunda katılımcıların teknoloji bağımlılığı kavramına ilişkin belli bir bilgi birikimine sahip oldukları, teknoloji bağımlılığının alt türleri hakkında fikir sahibi oldukları görülmüştür. Katılımcılar genel itibarıyla teknoloji bağımlılığını “Akıllı cihazlar, oyun konsolları, tabletler, telefon, bilgisayar, vb. gibi dijital aygıtların aşırı ve kontrolsüz

kullanılması sebebiyle ortaya çıkan bir bağımlılık türü” şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca bu konuda teknoloji bağımlılığını çağımızın en büyük hastalığı olarak gördüklerini, bu bağımlılığı yaşayan kişilerin ağ bağlantısı ile hayata bağlı olduklarını, sosyal medyanın bu bağımlılığa sahip kişilerin vazgeçilmez yaşam kaynağı olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların teknoloji bağımlılığı kavramına ilişkin algılarının literatürde bu kavramı tanımlayan araştırmalarla (Griffits, 1996; Günüş ve Kayrı, 2010; Kwon ve ark., 2013; Saycı ve Aysan, 2017; TDK, 2021; Van den Eijnden ve diğ., 2016; Young, 1998) örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca katılımcıların teknoloji bağımlılığını çağımızın hastalığı/vebası şeklinde nitelendirmesini de Ektiricioğlu ve arkadaşları (2020) teknoloji bağımlılığını ergenlerde çağın hastalığı olarak nitelendirmesiyle desteklemektedir. Bu soruda katılımcıların literatüre yakın bulgular ortaya koymasının sebebi olarak, bilgi çağında insan-teknoloji etkileşiminin özellikle pandemi dönemiyle birlikte bir hayli artması neticesinde katılımcıların bu kavrama pek de uzak olmaması gösterilebilir.

Çalışmada katılımcılara çocuklarının veya öğrencilerinin teknoloji bağımlısı olup olmadığını; eğer bağımlı olduklarını düşünüyorlarsa hangi bağımlılıklarının olduğunu düşündükleri sorusu yöneltilmiştir. Bu soruda katılımcıların çok az bir kısmı çocuğunun/öğrencisinin teknoloji bağımlısı olmadığını ifade etmişlerdir. Burada bağımlıların bağımlı olduklarını kabullenmeme unsurunun da devreye girmiş olabileceği yorumu yapılabilir. Katılımcılar çocuklarında veya öğrencilerinde özellikle canlı dersler dolayısıyla tablet, bilgisayar, akıllı telefon ve sokağa çıkma kısıtlamaları nedeniyle televizyon bağımlılıklarının arttığını belirtmişlerdir. Yine oyun ve sosyal medya bağımlılığının var olduğu da ifade edilmiştir. Bu sonuçlar pandemi sürecinde en fazla tablet, bilgisayar, akıllı telefon, sosyal medya ve oyun bağımlılığının arttığını ifade eden Aktaş ve Bostancı Daştan (2021), King ve diğ. (2020) ve Kiraly ve arkadaşlarının (2020) çalışmalarıyla örtüşmektedir.

Covid-19 pandemi sürecinin, çocukların veya öğrencilerin teknoloji bağımlılığını arttırdığı çalışmada ulaşılan bir başka sonuçtur. Buna göre derslerin uzaktan eğitim aracılığıyla verilmesi, sokağa çıkma kısıtlamalarının getirilmesi gibi nedenlerden dolayı teknolojik araç başında harcanılan sürenin arttığı ifade edilmektedir. Aktaş ve Bostancı Daştan (2021), Andrews ve arkadaşları (2020), Göker ve Turan (2020), Kırık ve Özkaçak (2020), King ve diğ. (2020) ve Kiraly ve arkadaşları (2020) da çalışmalarında bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Bunun yanında, çalışmada katılımcıların çok az bir kısmı (4 katılımcı), pandemi sürecinde çocuklarının veya öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı seviyesinin olumsuz etkilenmediğini ifade ettiği görülmüştür. Bu katılımcıların teknolojik araç gereç kullanımı konusunda daha sıkı kuralları uygulayabiliyor olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada katılımcıların teknoloji bağımlılığının çocuklar ve öğrenciler üzerindeki etkilerinin neler olabileceği öğrencilerin hem fiziksel, hem davranışsal, hem psikolojik hem de sosyal konularda olumsuz etkilerinin olabileceği noktalara vurgu yaptıkları görülmüştür. Çocuklarda ve öğrencilerde duruş bozukluğu ve göz sağlığının kaybedilmesi gibi fiziksel yıpranmaların; agresifleşme, hırçınlık, sinirlilik, söz dinlememe, sorumluluktan kaçınma, dikkat dağınıklığı gibi davranışsal bozuklukların; içe kapanma ile yalnızlaşma gibi psikolojik bozuklukların ve aile içi iletişim eksikliğine sebep olma, asosyalleşme, arkadaşlarıyla sağlıklı iletişim kuramama gibi sosyal davranış bozukluklarının teknoloji bağımlılığının etkileri olduğu ve bu olumsuz etkilerin pandemi süreciyle beraber katılımcıların çocuklarında ve öğrencilerinde arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar Amerikan Psikiyatri Derneği tarafından DSM-V’te (2013) ortaya konulan teknoloji bağımlılığının olumsuz etkilerini yansıtmaktadır. Yine benzer

konularda çalışma yapan Ahmed ve diğ. (2020), Aktaş ve Bostancı Daştan (2021), Balcıoğlu ve Türk (2021), Göker ve Turan (2020), Yeşilay (2020)'nin ortaya koyduğu verilerle benzerlikler göstermektedir.

Çalışmada ele alınan bir diğer konu ise katılımcıların kendilerinin veya okul idarelerinin teknoloji bağımlılığı konusunda gerçekleştirdiği çalışmaların/aldığı önlemlerin olup olmadığıdır. Bu noktada katılımcılar, genel itibariyle teknoloji bağımlılığı konusunda herhangi bir çalışmalarının olmadığını belirtmekle beraber, rehber öğretmenlerce gerçekleştirilen faaliyetlerin varlığı ve okulda panoları bu konuda bilgilendirmelerle doldurduğunu ifade eden katılımcıların olduğu görülmüştür. Pandemi sürecinde önlem almanın mümkün olmadığı şeklinde görüş belirten katılımcıların sayısının da bir hayli fazla olduğu (19 katılımcı) göze çarpmaktadır. Yani özetle bu konuda bilgilendirmelerin ve çalışmaların yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında, katılımcıların teknoloji bağımlılığı kavramını ve alt türleri hakkında bilgi sahibi olduğu, katılımcıların çocuklarının veya öğrencilerinin Covid-19 pandemi sürecinde teknoloji bağımlılıklarının arttığı, bu bağımlılık türlerinin daha çok tablet, bilgisayar, akıllı telefon ve sosyal medya bağımlılığı üzerinde yoğunlaştığı, pandemi sürecinde teknoloji bağımlılığına bağlı olarak çocuklarda ve öğrencilerde fiziksel, davranışsal, psikolojik ve sosyal bozuklukların arttığı ve bu konuda katılımcıların veya okul idarelerinin gerekli bilgilendirme çalışmalarının yeterli düzeyde gerçekleştirmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

ÖNERİLER

Çalışmanın son alt problemini katılımcıların Covid-19 pandemi süreci ve sonrasında çocuklarda/öğrencilerde teknoloji bağımlılığını önleme konusundaki önerileri oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmadan elde edilen bulgulardan yola çıkarak ve katılımcıların bu konudaki görüşleriyle de harmanlanarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu konuda öncelikli görevin aileye düşmesinden dolayı aile eğitimlerinin ve ailede kaliteli vakit geçirmenin önemli olduğu, çocukların ebeveynleri ile geçirdiği sürenin artması gerektiği konusunda bilinçlendirme ve farkındalık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,
- Öğrencilerin hobi edinmelerine katkı sağlanılmalı,
- Çocukların ve öğrencilerin sokakta oynanan oyunları ebeveynleriyle veya okulda öğretmenleriyle oynatılmasının sağlanması,
- Çocukların sosyalleşmesi sağlanılmalı,
- Çocuklarda kitap okuma sevgisi oluşturulmalı,
- Bu konuda bilinçlendirme çalışmaları yapan Yeşilay gibi kurumlar desteklenmeli ve teknoloji bağımlılığı konusunda eğitimler verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ahmed, MZ., Ahmed, O., Aibao, Z., Hanbin, S., Siyu, L. ve Ahmad, A. (2020). Epidemic of COVID-19 in China and associated psychological problems. *Asian J Psychiatr.* 1 (51), 102092.
- Akdenizli, C. (2019). *Ortaokul düzeyinde uygulanan Türkiye bağımlılıkla mücadele eğitiminin (TBM) etkililiği ve öğrencilerin eğitim ile ilgili görüşleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Aktaş, B. ve Bostancı Daştan, N. (2021). Covid-19 pandemisinde üniversite öğrencilerindeki oyun bağımlılığı düzeyleri ve pandeminin dijital oyun oynama durumlarına etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 22 (2), 129-138. Doi: 10.51982/bagimli.827756.
- Altıparmak, M., Kapıdere, M. ve Kurt, İ. D. (2011). E-Öğrenme ve uzaktan eğitimde açık kaynak kodlu öğrenme yönetim sistemleri. *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı* içinde (319-327). Malatya.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM-5). Arlington, American Psychiatric Publishing.
- Andrews, J.L., Foulkes, L. ve Blakemore, S.J. (2020). Peer influence in adolescence: Public-health implications for Covid-19. *Trends Cogn Sci*, 24(8), 585-587.
- Arslan Cansever, B. (2010). *Ergenlerin toplumsallaşmasında internet kullanımının aile ve okul bağlamında yarattığı sorunlar.* (Yayınlanmamış doktora tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Avşar Arık, I. (2018). *Teknoloji bağımlılığı ve sosyal kimlik oluşumu: y nesli.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 46- 57.
- Aydın, F. (2017). *Teknoloji bağımlılığının sınıf ortamında yarattığı sorunlara ilişkin öğrenci görüşleri.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Balcı, Ş. ve Gülnar, B. (2009). Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili. *Selçuk İletişim Dergisi*, (6),1.
- Balcıoğlu İ. ve Türk, B. (2021). Teknoloji bağımlılığı: Sosyal ve adli sorunlar. Özçetin A, editör. *Teknoloji Bağımlılığı*. İçinde (33-40). 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Bayhan, V. (2011). Lise öğrencilerinde internet kullanma alışkanlığı ve internet bağımlılığı (Malatya Uygulaması). *Akademik Bilişim '11. XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*.
- Bayraç, H.N. (2003). Yeni ekonomi'nin toplumsal, ekonomik ve teknolojik boyutları. *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 41-62.
- Bayraktar, R. (2013). *Sosyalleşme sürecinde 14-18 yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanım eğilimleri ve alışkanlıkları: Kayseri ili örneği.* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.

- Çakın, M., Külekçi Akyavuz, E. (2020). The Covid-19 process and its reflection on education: An analysis on teachers' opinions. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186
- Daniel, S. J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09464-3>
- Dhir, A., Chen, S. and Nieminen, M. (2015). Predicting adolescent internet addiction: the roles of demographics, technology accessibility, unwillingness to communicate and sought internet gratifications. *Computers In Human Behaviour*, 51, 24- 33.
- Doğan, A. (2013). *İnternet bağımlılığı yaygınlığı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Durak, G., Çankaya, S. ve İzmirli, S. (2020). COVID-19 Pandemi döneminde Türkiye'deki üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 14 (1), 787-809.
- Ektiricioğlu, C., Arslantaş, H. ve Yüksel, R. (2020). Ergenlerde çağın hastalığı: teknoloji bağımlılığı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 29 (1), 51-64. Doi:10.17827/akt.498947.
- Göker M.E. ve Turan, Ş. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde problemli teknoloji kullanımı. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 5 (COVID-19 Özel Sayısı), 108-14.
- Gövebakan, R. ve Duyan, V. (2015). *Madde bağımlılığı ve aile*, 1. Baskı, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Griffiths, MD. (1996). *Internet addiction: An issue for clinical psychology?* Clinical Psychology Forum. 97, 32-36.
- Günüç, S. ve Kayri, M. (2010). Türkiye'de internet bağımlılık profili ve internet bağımlılık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 220-232.
- Holden, C. (2001). Behavioral addictions: do they exist? *Science*, 294: 980-982.
- Karip, E. (2020). COVID-19: okulların kapatılması ve sonrası, em. <https://tedmem.org/vurus/covid-19-okullarin-kapatilmasi-ve-sonrasi>, Erişim tarihi: 01 Haziran 2021.
- Kıran Esen, B. (2009). Çeşitli değişkenlere göre ergenlerde internet bağımlılığının yordanması. *E – Journal Of New World Science Academy*, 4 (4), 1331 -1341.
- Kırık, A.M. ve Özkoçak, V. (2020). Yeni dünya düzeni bağlamında sosyal medya ve yeni koronavirüs (COVID-19) pandemisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7: 133-154.
- King, D.L., Delfabbro, PH., Billieux, J. ve Potenza, MN. (2020). Problematic online gaming and the COVID-19 pandemic. *Journal of Behavioral Addiction*.9(2), 184-186.
- Király, O., Potenza, M.N. ve Stein, D.J. (2020). Preventing problematic internet use during the COVID-19 pandemic: Consensus guidance. *Compr Psychiatry*. 100: e152180.
- Korkut, K. (2016). *Lise öğrencilerinin sosyal medya yoluyla geliştirdiği tutumlar*. *Sakarya/Kaynarca örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

- Küçükvardar, M. (2019). *Bilişim çağında teknoloji bağımlılığı ve dijital istila üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kwon, M., Lee, JY., Won, WY., Park, JW., Min, JA., Hahn, C. (2013). Development and validation of a Smartphone Addiction Scale (SAS). *PLoS One*, 8, 1-7.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Sage Publications Inc.
- Özçelik Demir, A. (2021). *Altıncı ve yedinci sınıf ortaokul öğrencilerinin sosyal becerileri ile teknoloji bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Öztürk, A. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde bilişim teknolojileri bağımlılığı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 195-219.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N. & Hoagwood, K. (2013). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42, 533-544.
- Pontes, M. H., Griffiths, M. M., Patrao, I. M. (2014). İnternet addictions and loneliness among children and adolescents in the education setting: A pilot study. *Aloma* 32(1), 91-98.
- Savcı, M. & Aysan, F. (2017). Teknolojik bağımlılıklar ve sosyal bağıllık: internet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, dijital oyun bağımlılığı ve akıllı telefon bağımlılığının sosyal bağıllığı yordayıcı etkisi. *Düşünen Adam*, 30 (3), 202-216.
- Solak, H. İ. , Ütebay, G. ve Yalçın, B. (2020). Uzaktan eğitim öğrencilerinin basılı ve dijital ortamdaki sınav başarılarının karşılaştırılması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41-52.
- Starman, A. B. (2013). The case study as a type of qualitative research. *Journal Of Contemporary Educational Studies*, 1, 28-43.
- Türk Dil Kurumu, (2021). *Bağımlı*. <http://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 10.06.2021
- Türk Dil Kurumu, (2021). *Bağımlılık*. <http://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 10.06.2021.
- Van den Eijnden, R.J.J.M., Lemmens, J.S. & Valkenburg, PM. (2016). The social media disorder scale. *Comput Human Behav.* 2016;61:478-487.
- Yeşilay, (2020). *Teknoloji bağımlılığı*. <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/teknoloji-bagimlilik>. 13.06.2021
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Young, K.S. (1998). *Caught in the Net: How to recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York, John Wiley&Sons.
- Zorbaz, O. ve Tuzgöl Dost, M. (2014). Lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımının cinsiyet, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 298- 310.